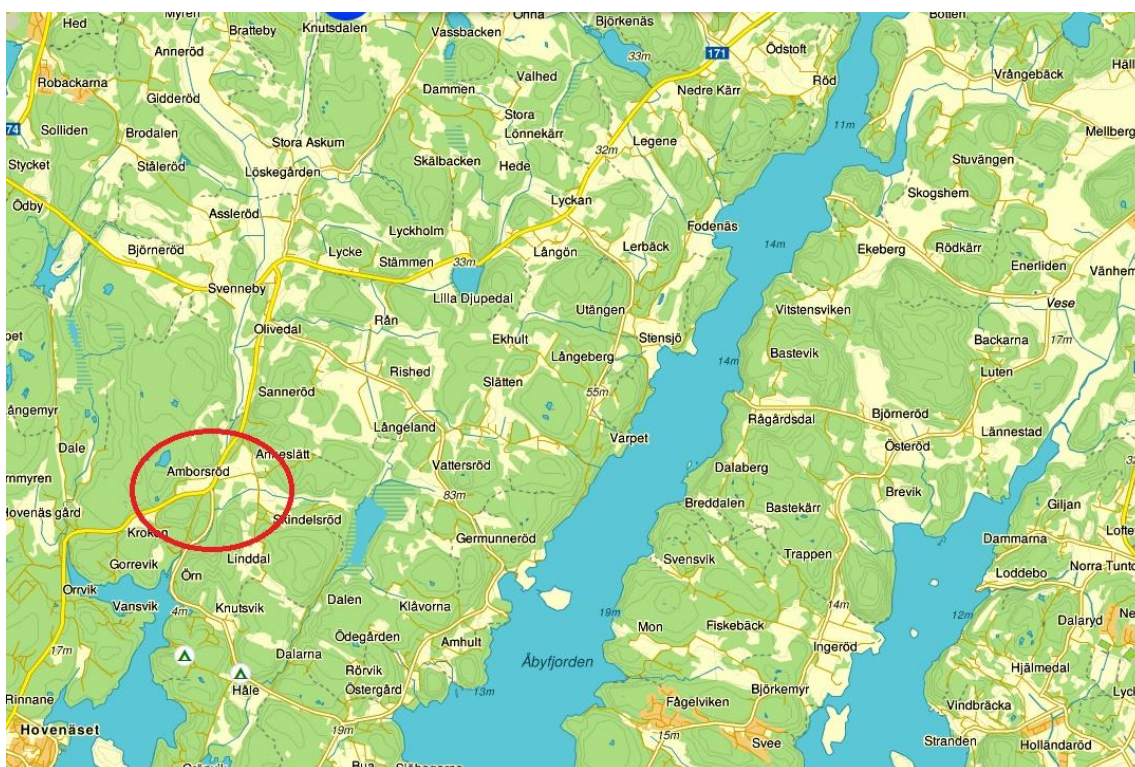

Mor Maria i Amborseröd

Ur boken *Kvinnor Präster Torpare och Bönder*
Utgiven 1962 av Sven Rydstrand

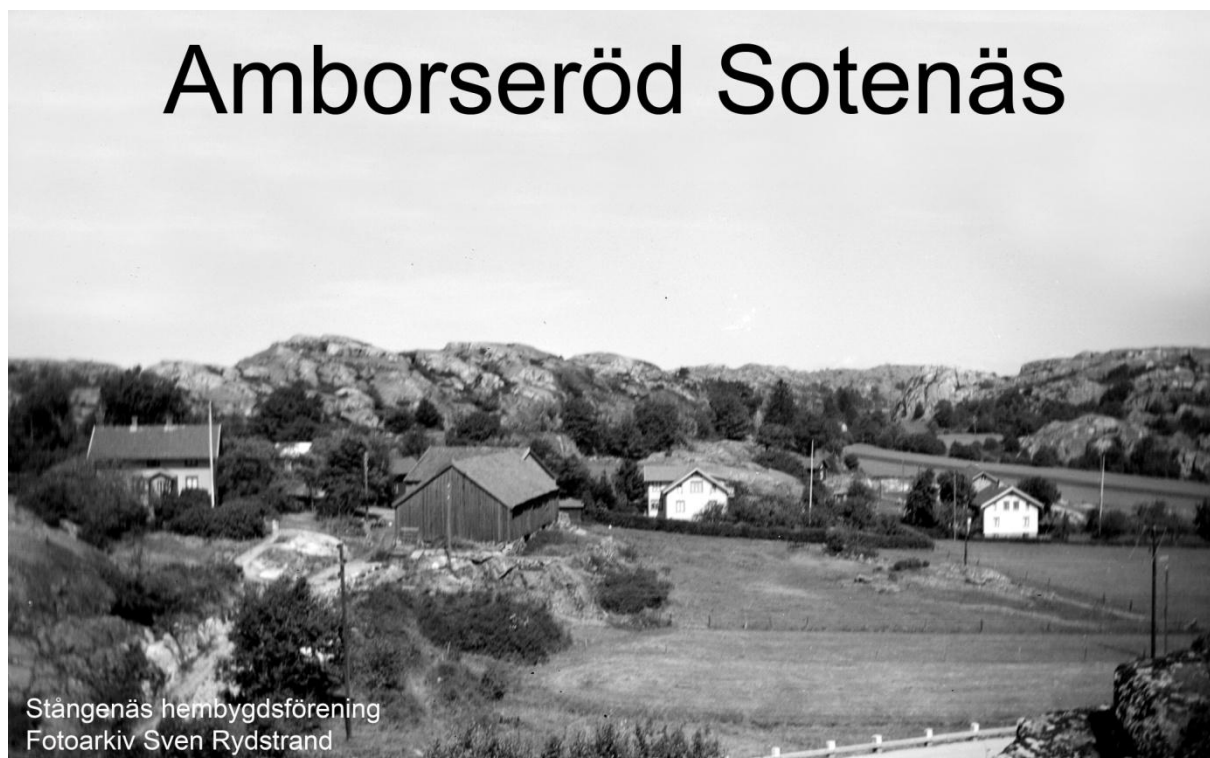
Det kan väl ligga nära till hands att tro att kvinnan i en gångens tid stod på en lägre nivå än mannen och blott var hans slav eller tjänarinna, eftersom hon enligt samhällets lagar rent officiellt ingenting hade att säga till om, inte hade politisk rösträtt och inte lika arvsrätt med mannen. Men så tycks dock ingalunda alltid ha varit fallet, ty det ges inte så få exempel på kvinnor, som blivit sina mäns husbönder och ledande personer i bygderna. För sådana kvinnor hade männen stor respekt.

En kvinna av det sistnämnda slaget var "Mor Maria i Amborseröd", makan till gästgivaren och rusthållaren på Amborseröd i Askums socken. Vid förra århundradets början stod hon fullt uppe i sitt arbete på den gamla krogen och skjutsstationen på Sotenäs, där livet på den tiden pulserade i en helt annan takt än nu. Snart har dock hundra år förflutit, sedan hon för alltid lade sitt trötta huvud till vila. Under denna långa tid har många traditioner om henne försvunnit, mycket, som säkerligen hade varit värt att bevara undan glömskan. Men genom de små rester, som ännu finns kvar i folkminnet, skall vi här försöka teckna en bild av den märkliga kvinnan.

Maria Andersson var född i Askum den 31 mars år 1779. I unga år blev hon gift med gästgivaren på Amborseröd, på vilken gård det sedan gammalt funnits krog och skjutsstation för södra delen av Sotenäs härad. Här fick Maria goda tillfällen att visa, vad hon dugde till. Hon var sålunda inte blott mycket skicklig i matlagning och alla husliga bestyr, i vilka även ingick konsten att brygga ett härligt starköl, som lockade gäster och resenärer till gården. Hon säges även ha haft en utomordentlig förmåga att underhålla besökarna genom sitt glada sätt och sin förmåga att sjunga muntra visor. Hon kunde koka läkande medel mot sår och värk av

vildväxande örter, och hon var alltid redo att hjälpa till vid sjukdomstillfällena, då läkare ju sällan fanns. Och var det någon av sockenborna eller de resande främlingarna, som hade råkat komma i ekonomiska bekymmer, så drog sig mor Maria inte undan utan hjälpte, så långt hennes förmåga räckte till. Och den lär ha räckt ganska långt, enligt vad det berättas.

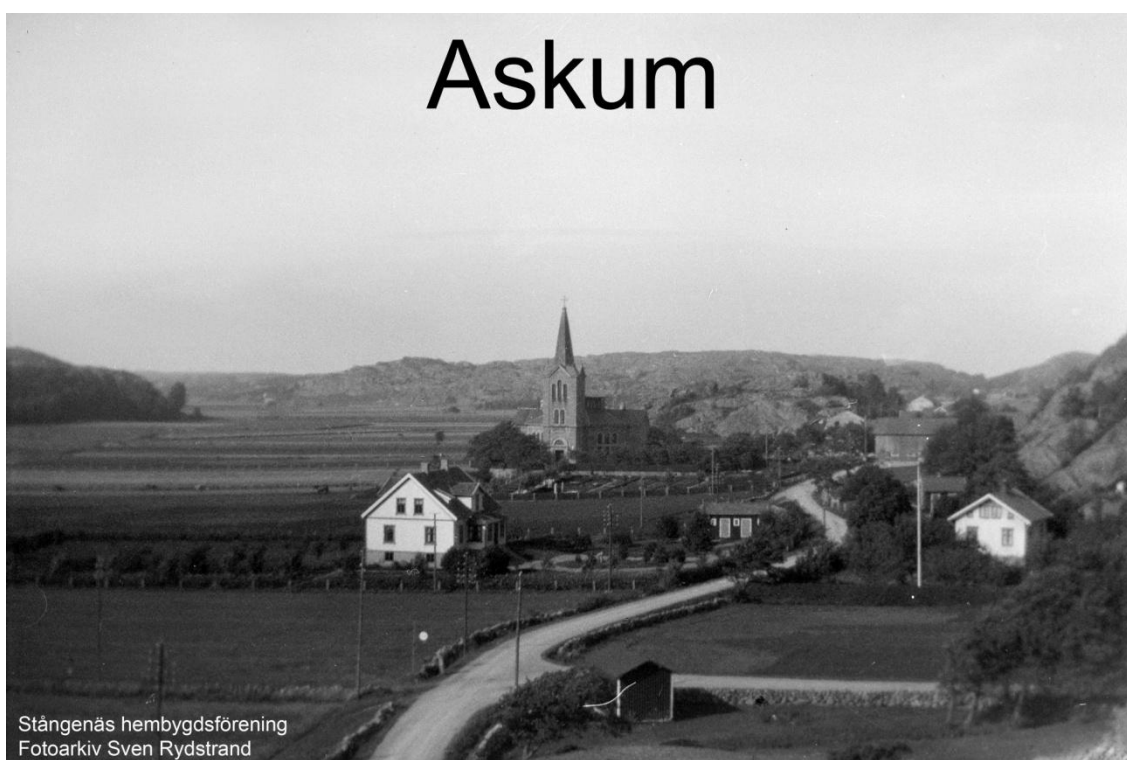
Men framför allt gjorde sig den unga mor Maria bekant genom sin förmåga att kunna sätta sig i respekt såväl bland resenärerna som bland bygdens egna innevånare. Det gick ju ofta ganska livligt till på de gamla gästgivaregårdarna, och Amborseröd utgjorde intet undantag därvidlag. Inte så sällan hände det, att bråk och slagsmål uppstod, då olika åsikter gjorde sig gällande vid dryckesbägaren eller spelbordet. Men blev de berusade krogbesökarna allt för högljudda och våldsamma, kunde mor Maria återställa lugnet, och det gjorde hon bättre än den karskaste länsman.

Även bland de anställda på gården höll hon god ordning och reda. Pigor och drängar måste vara i ständigt arbete från tidigt på morgonen till sent på kvällen. Hon tålde inte se, att de var lata och slöa eller slarvade med arbetet, så som det kanske ofta skedde på en del håll förr i världen. Men för mor Maria hade ungdomen så stor respekt att de sällan slöade till eller hade några ofog för sig. Maria befallde själv över sina tjänare, även de manliga, och hon tycks ha haft hand om hela gårdens skötsel. Hennes man hade tydligen inte så värst mycket att säga till om. Även han fick ofta finna sig i att bli kommenderad av sin mera intelligenta hustru. Sådant var kanske inte så alldeles ovanligt förr i tiden. Det berättas, att kvinnorna då ofta var "husbönder" mera än nu, fastän de ju rent officiellt blott räknades till en del av männens ägodelar i likhet med "hans ox och hans åsna", så som det heter i den gamla katakesen.

Som redan nämnts, kunde mor Maria även bota sjuka. För både folk och få sökte man sig till henne, och i regel blev resultatet gott. Hennes örtmedicin var vida känd, hon kunde stoppa blod, koppa, åderlåta, sätta s.k. spansk fluga på folk och mycket annat. På hennes tid fanns det i Askums socken ej någon barnmorska, varför mor Maria även blev anlitad som jordegumma, om inte kvinnorna klarade sig själva, då de födde sina barn. Mor Maria hjälpte gärna till över

allt, fastän hon hade så mycket att sköta om hemma på sin gästgivaregård. Då bönderna kom och hämtade henne, följde hon alltid villigt med, om det så hände mitt i natten. Sällan fick hon annan vila än att sitta på skjutskärran. Så här heter det i en visa om henne:

*"Mången en kväll
kom någon ortsbo med jämmer och gnäll:
dålig är hästen,
usel är gumman min också för resten.
Kom, om hon kan!
Svaret blev: Genast, min redlige man!"*

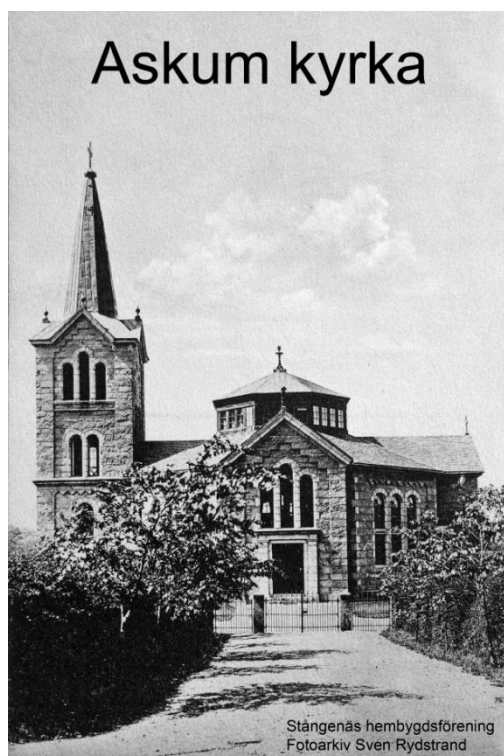

Ja, för nästan allting skulle mor Maria anlitas. Att hon måste försöka bota de sjuka, var kanske inte så underligt, eftersom man på den tiden hade långt till läkare, apotek och andra inrättningar, som nutidens folk är så bortskämda med. Mor Maria blev med tiden bekant med så gott som alla onda åkommor hos både folk och fä, och för alla visste hon råd. Hon blev på det viset något i stil med de s.k. "kloka gummor", som vid denna tid hade sin högkonjunktur i vårt land. Särskilt var ju de båda beryktade undergörerskorna, "Sparlöse-Britta" och "Kungsbacka-gumman", mycket anlitate även av folk från Bohuslän. Men till skillnad från dessa var inte mor Maria känd eller sökt utanför den lilla hemsocknens gränser, åtminstone inte i någon större omfattning. Det fanns inte heller något av trolldom eller vidskepelse i hennes läkekonst, något som det däremot lär ha funnits hos t.ex. "Sparlöse-Britta".

Mor Maria kunde emellertid inte blott bota kroppsliga sjukdomar. Hon hade namn om sig att även kunna lindra de själsliga plågorna. Trötta och nedslagna människor kom ofta till henne med sina bekymmer, och de fick nästan alltid hjälp och tröst. Det var inte sällan hon fick medla bland sina grannar. Det s.k. laga skiftet ställde ju till med en hel del besvärligheter för de gamla byarnas innevånare. Det blev både extra kostnader och ovänskap många gånger.

Mor Maria var aldrig sen att hjälpa, då en granne kommit i ekonomiskt trångmål, hur beräknande och omtänksam hon annars var i hemmet. Då hon for ut till någon sjuk i något fattigt hem, brukade hon ofta plocka med sig matvaror av olika slag ur sitt skafferi. Det var ju en sed på den tiden, att storbönder skulle vara hjälpsamma mot de fattiga för att på så sätt visa sin överlägsenhet och vinna berömmelse. Men man kan nog ändå utgå ifrån att mor Maria gav sina gåvor av ett gott hjärta, ty hon försökte, enligt vad det omtalades, att så vitt möjligt ge i det tysta, så att ej utomstående fick veta om det. Det fattiga folket tyckte därför bra om henne. Det gjorde för resten både hög och låg i bygderna.

Då den första folkskolan inrättades i Askum år 1851, fanns det i socknen inte något folkskolehus. Då upplät mor Maria ett större rum i sin gästgivaregård för folkskolan och läraren. Den sistnämnde fick även delvis sitt uppehälle på mor Marias bekostnad. Men det berättas, att hon gärna ville kontrollera undervisningen och se, vad som försiggick under lektionerna i hennes hus. Ofta kom hon därför in i skolsalen och hade spinnrocken med sig, ty hon hade för sed att spinna på lediga stunder. Så satt hon där och spann, under det att hon följde undervisningen, så länge hon hade tid. Men sällan blev detta länge, ty det kom merendels snart någon bonde, som ville ha henne med på något sjukbesök eller hade något annat ärende. Hon hade ju så mycket att ordna med både hemma och borta.

Mor Maria var mycket kyrksam av sig. Det gick sålunda sällan någon söndag, utan att hon satt på sin bestämda plats i Askums gamla kyrka, fastän den låg ungefär en halv mil från Amborseröd.

Gästgivaremor sägs ha haft en ovanligt god sångröst, och då hon lät sin mäktiga, klara och vackra stämma ljuda inom den gamla kyrkans murar, blev det helg och andakt. Det av Schönfeldt målade tunnvalvda taket sades vilja lyfta sig. I denna gamla kyrka, som nedrevs på 1880-talet, fanns det före år 1863 ingen orgel, utan klockaren måste stå i en bänk framme i koret och "sjunga för hand", som man sade. Mer än en gång hände det därför, särskilt under långa nattvardsmässor, att klockaren sjöng sig hes och inte kunde få fram en enda ton ur sin strupe. Ty klockareuppdraget var en tröttsam sysselsättning i kyrkliga bygder.

Det berättas från en sådan gudstjänst i Askum, att klockaren blev alldeles ur stånd att leda psalmsången. Men mor Maria var lyckligtvis i kyrkan även vid detta tillfälle, och hon kom till undsättning. När hon såg den arme klockarens belägenhet, stegade hon raskt fram i klockarebänken och sjöng de återstående psalmerna på ett sätt som lämnade henne stor heder. Hade det inte på den tiden ansetts för skamligt och olämpligt för en kvinna att vara klockare, så hade säkert mor Maria hedrats med detta uppdrag, när klockartjänsten var ledig. Men hennes vackra sång fick sockenborna ändå lyssna till både på gästgivaregården och i kyrkan.

Mycket skänkte också mor Maria till sin hembygds kyrka. När det gällde en offergåva på altaret eller i kollekthåven, var hon alltid mycket frikostig, berättas det. Det fanns en gammaldags sund religiositet hos henne, en beundran för det rätta och sanna, en kärlek , som inte blott sökte sitt eget bästa. Hon var en naturlig, rättfram och ärlig kvinna, denna mor Maria, och hon visade sig alltid sådan hon var. Det fanns ingen föreställsamhet och ingen falskhet hos henne. Sådan var i regel de gamla bohusläningarna, som hade fostrats vid de hårda och renspolade klipporna.

Medeltida bildsten på Askums gamla kyrkogård.

Vänder man bilden på sidan, ser man två springande hundar

Mor Maria avled på Amborseröd den 10 februari år 1865. Hon var vid sin död änka, nära 86 år gammal. Sin sista viloplats har hon fått under en gräsbevuxen tuva på Askum gamla kyrkogård.

Och vid den gamla gästgivaregården är det numera lugnt och fredligt. Det ligger en helt vanlig gård på denna plats, där den forna krogen och skjutsstationen fanns. De gamla husen från mor Marias tid är borta, och nästan ingenting påminner nu om de gamlas dagar. Men runt omkring i trakten susar dock minnen och sägner från längesedan svunna tider, och hembygdsvännen stannar gärna inför dem med aktning och vördnad.